

Heemkunde Boxtel

Boxtel Kroniek

Heemkunde Boxtel

Heemkundelezing

26 september

17 oktober

augustus 2024

VOORWOORD

Door Henk van Beers, voorzitter Heemkunde Boxtel

Terwijl de mussen van het dak vallen en ik zojuist via een hazenslaapje een uiltje heb geknapt, schiet me een spreuk van Mark Twain te binnen: *'De zomer is de periode waarin het te warm is om te doen, waarvoor het in de winter te koud is.'* Zo te zien bereiken we vandaag het topje van deze zomer met temperaturen die flirten met de 32 graden en geen briesje te bekennen. De zomer is verrukkelijk, zelfs die van 2024, vol opwindende evenementen als het EK voetbal, de Tour de France, de Olympische Spelen en de Paralympische Spelen. Daarnaast beleven we een piek in culturele en lokale evenementen, zoals festivals, concerten en andere samenkomsten die vechten om een plekje in de overvolle zomerkalender. En dan de vakantie, we gaan massaal op pad om te genieten van onze welverdiende vrije tijd. Het zorgt voor drukte in populaire vakantiebestemmingen, maar ook voor een heisa op vliegvelden en kilometerslange files op de dicht geslibde wegen. Dit alles zorgt voor extra dynamiek in ons dagelijks leven, brengt mensen samen en versterkt het sociale leven, maar voegt ook een flinke scheut georganiseerde chaos toe en draagt dus volop bij aan het gevoel van versnelling en intensiteit. Gecombineerd met het grillige weer dat dit jaar regelmatig roet in het eten gooit, maakt deze zomer tot een kort en krachtig seizoen vol actie.

Temidden van deze hectiek mag de redactie deze Boxtel Kroniek maken. Zij is aan haar stand verplicht u weer een aantrekkelijk blad voor te schotelen. En, als ik het doorblader, lijkt het erop dat zij daarin geslaagd is. Volop aandacht voor boeiende lezingen over 80 jaar bevrijding van Boxtel, tot attentie voor de status aparte van Kasteren, excursies naar al of niet verborgen erfgoedschatten en een uitgebreid jaarverslag. Ze duikt ook in de geschiedenis van markante figuren zoals Henri Bogaerts, een fenomeen in zijn tijd en de Buxtelse huisarts Karel Wösten, die een blijvende indruk op de gemeenschap heeft gemaakt. Men staat stil bij Villa Welsch, een karakteristiek gebouw dat een bijzondere plek inneemt in ons collectief geheugen, en de St. Petruskerk die niet alleen een religieus maar ook een sociaal middelpunt vormt. We krijgen de kans te horen over de restauratieperikelen van het Smitsorgel, maken een wandeling over de H. Hartbegraafplaats en doen Tongeren aan, terwijl er interesse aan de dag wordt gelegd voor archeologische hot-spots. Kortom, artikelen van allerlei pluimage, voor elk wat wils. Artikelen, die los van het KNMI hartverwarmend aandoen. Namens Heemkunde Boxtel, een vereniging die groeit en bloeit nodig ik u uit om mee te reizen door de tijd. Ik wens u veel lees- en kijkplezier.

Donderdag 26 september 2024 om 20.00 uur

in zaal Rembrandt, Rechterstraat 56 Boxtel

80 jaar bevrijding Boxtel

Een virtuele wandeling langs markante punten uit WO II

Lezing door Harrie van den Berg

Op 25 oktober 1944 wordt Boxtel na vierenhalf jaar Duitse bezetting door geallieerde militairen bevrijd. Ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag hiervan is een virtuele rondleiding samengesteld langs plaatsen die ons herinneren aan gebeurtenissen uit deze moeilijke tijd. Zoals de installatie van een NSB-burgemeester, de Jodenvervolging, oorlogsgraven, de inkwartiering van Duitse militairen, de verwoesting van bruggen en gebouwen, het georganiseerde verzet tegen de bezetter, de arrestatie van collaborateurs, enz.

Tijdens deze presentatie staan we stil op 'plekken die er toe doen'. Hier wordt aan de hand van historische foto's verteld wat er gedurende WO2 gebeurd is. In de verhalen van toen zitten veel herkenningspunten voor de mensen van nu. Hoe zouden wij handelen in soortgelijke situaties? Het is goed om hierover na te denken.

Onderweg zien we ook hoeveel offers zijn gebracht voor onze vrijheid. Vrijheid is een groot goed waarvan wij dagelijks profiteren en waarvoor we ons moeten blijven inspannen om het te behouden. Op steeds meer plekken in de wereld is vrijheid helaas niet meer vanzelfsprekend

1. Installatie NSB-burgemeester op de Markt
2. Opbrengen collaborateurs door Ordedienst
3. Bezinningsmonument in Kasteelpark
4. Uitrusten Airbornes op Kasteel Stapelen
5. Vordering Sint Theresia Missiehuis
6. Dankkapel voor Maria Prins Hendrikstraat
7. Voormalige Marechausseekazerne
8. Bombardement stationsbuurt
9. Café Royal, centrum van het verzet
10. Begraafplaats Heilig Hartkerk
11. Huis van de Joodse familie de Haas
12. Bedreiging toren Sint Petrusbasiliek
13. Klokkenroof
14. Bevrijdingsfeesten 24 en 25 oktober
15. Opblazen Zwaanse brug

Excursiereis naar Ravenstein en Paleis het Loo (Apeldoorn)

Uitnodiging voor deelname aan de jaarlijkse bus-excursie op zaterdag 21 september 2024

PROGRAMMA

- 08.30 uur** Vertrek van de bus vanaf parkeerterrein bij flat 7 Hoogheem,
ingang Hendrik Verheeslaan
- 09.30 uur** Aankomst in Ravenstein voor koffie / thee met iets lekkers
Film en korte lezing over Ravenstein
Stadswandeling Ravenstein onder begeleiding van stadsgidsen
- 12.00 uur** Vertrek naar Apeldoorn
- 13.00 uur** Aankomst in Apeldoorn (Paleis Het Loo)
Lunch op eigen kosten in een van de restaurantjes
Bezichtiging van Paleis Het Loo en zijn tuinen op eigen gelegenheid
- 16.30 uur** Vertrek naar Boxtel
- 18.00 uur** Aankomst in Boxtel, afsluitend diner bij Restaurant Rembrandt, Rechterstraat 56

Volgend op voorgaande edities heeft de reiscommissie dit jaar een mooi, gezellig en interessant programma weten samen te stellen.

We verzamelen op het parkeerterrein van **flat 7 (Hoogheem)**, tegenover de ingang van de Hendrik Verheeslaan. Hier kunt u de auto of fiets parkeren.

Zorg dat u er op tijd bent, we vertrekken op tijd. Om 08.30 uur vertrekt de bus, dit jaar weer een Belgische bus van **Touringcarbedrijf De Wilg**.

Ravenstein

Aangekomen in Ravenstein krijgen we eerst koffie/thee en iets lekkers, gevolgd door een film met korte lezing over Ravenstein.

Hierna gaan we op stap in Ravenstein met stadsgidsen.

Ravenstein

Apeldoorn

Na Ravenstein rijden we naar Apeldoorn en bezoeken Koninklijk Paleis Het Loo.

Hier gebruiken we op eigen gelegenheid en eigen kosten de lunch. Op het terrein van Paleis het Loo zijn enkele restaurantjes te vinden hiervoor. Houdt er wel rekening mee dat (grote) groepen meer tijd vragen. Ook vinden zij het meestal fijner om één rekening te verrekenen, maak hier dus met je eetgenoten een afspraak over. Houdt er ook rekening mee dat wij niet de enige bezoekers aan het paleis zullen zijn.

Na de lunch kunt u op eigen gelegenheid het paleis en de tuinen bezichtigen. Neem gerust de tijd, er is immers veel te zien.

Hierna pikt de bus ons hier weer op en brengt ons naar Boxtel, waar we bij **restaurant Rembrandt** (u bekend als de vaste locatie voor lezingen van Heemkunde Boxtel) het diner zullen hebben.

Aanvullende informatie

Voor het diner is het nodig om te weten of u vis (Zeebaarsfilet met beurre blanc) of vlees (krokant gebakken schnitzel met champignonsaus) wilt hebben. Uw **keuze zal genoteerd worden bij het aanmelden** en zal m.b.v. kaartjes kenbaar gemaakt worden. Dit om het restaurant in Boxtel behulpzaam te zijn.

Denkt u eraan om uw **Museumkaart of pasje van de Vriendenloterij** mee te nemen? Hiermee kunnen we de kosten voor Paleis Het Loo enorm drukken.

Belangrijk is dat u **goed ter been dient te zijn** om met deze reis mee te kunnen. Het straatplaveisel in Ravenstein en de aard van paden en terrein bij Paleis Het Loo nodigen niet uit tot het gebruik van hulpmiddelen als rollators en rolstoelen.

Aanmelden en kosten

De kosten voor het programma van deze dag bedragen €75,- per persoon. Deelname is alleen voor leden van Heemkunde Boxtel. Bent u alleen, dan kunt u tegen betaling van hetzelfde bedrag een vriend(in) of kennis meevragen.

Wat is inbegrepen: vervoer per luxe touringcar, informatiepakket, koffie/thee en wat lekkers, entreeprijzen, gidsen en afsluitend diner.

Aanmelden kan op de volgende manieren:

- reis@heemkundeboxtel.nl
- 06-54746703 (Elly)
- 06-55515561 (Wilbert) na 19 uur

Vermeld hierbij of u vis of vlees wilt bij het diner en of u een Museumkaart of pasje van de Vriendenloterij hebt.

Betaling geschiedt door overmaking van €75,- per persoon op rekeningnummer:

NL 79 RABO 012 871 2880 t.n.v. penningmeester Heemkunde Boxtel. **U bent definitief ingeschreven als deelnemer na ontvangst van het bedrag.** U dient zelf voor vervoer naar en van de opstapplaats te zorgen.

We hopen dat we u op deze dag mogen verwelkomen.

De reiscommissie: Elly van Hellemond, Nellie van den Brandt, Ellen van Giersbergen en Wilbert Steenbakkers.

Foto's: Wilbert Steenbakkers

Verlag kleine excursies

Door Christ van Eekelen

Oirschot, 18 mei 2024

Heemkunde Boxtel brengt een bezoek aan de buurgemeente Oirschot in het kader 'Gluren bij de buren'. Ons wordt een prachtige middag voorgeschoteld door de Heemkundekring Oirschot. Voorzitter Anton Neggers geeft een inleiding over de historie van Oirschot.

Uit de collectie van Betty van Eekelen-Pastoor worden twee schilderijen geschonken aan Oirschot. Het zijn echte Oirschotse taferelen, de kerk en de molen van Oirschot, geschilderd door Piet Teraa, (Oirschot, 1917 – La Rochelle, 1996) en leerling van Jan Kruijsen. Gidsen geven een mooie rondleiding door het centrum van Oirschot, die we met 33 Boxtelaren afsluiten, onder het genot van een drankje, bij Brouwerij Vandeoirsprong

Voorzitter Heemkundekring Oirschot, Anton Neggers, geeft een mini-lezing over de historie van Oirschot. Foto: Christ van Eekelen

ASML, Veldhoven, 9 juli 2024

Op 9 juli brengen we met 27 personen een bezoek aan ASML in Veldhoven.

ASML maakt machines die chips maken, essentieel voor al die apparaten die ons informeren, amuseren en beschermen. De groep wordt welkom geheten in het Experience Center en het duizelt ons al snel van de grootsheid en kleinheid van getallen, die voor een doorsnee heemkundige nauwelijks te bevatten zijn. Hier spreekt men van nanometers (een miljoenste van een millimeter) maar ook over een personeelsbestand van 42.000 personen, alleen al in Veldhoven.

De bijna op ware grootte geprojecteerde EUV3350-machine vormt het paradepaardje van het Experience Center. Met 3D-bril zien we hoe onderdelen uit

het technologische hoogstandje worden gehaald en vervolgens legt heemkundelid Frans Tillie hun functie uit. Frans is pas met pensioen en neemt een deel van de rondleiding voor zijn rekening.

Oud-werknemer ASML en heemkundelid Frans Tillie geeft uitleg in het Experience Center. Foto Henk Renders

Kasteren, 3 augustus 2024

Jan van de Sande, vrijwilliger bij Brabants Landschap vertelt honderduit over Kasteren, het Groot Duijfhuis met duiventoren en de omgeving.

Brabants Landschap beheert niet alleen natuurgebieden, de organisatie bezit ook erg veel erfgoedlocaties. Het Groot Duijfhuis vormt met de bijbehorende gebouwen (boerderij met stal, herenkamer, Vlaamse schuur, duiventoren, kippenkooi) een samenhangend geheel dat je in ons land maar zelden ziet. Alles is gerestaureerd, maar een museum is het niet: de gebouwen worden gewoon gebruikt. Aan deze excursie nemen 45 heemkundefleden deel.

Jan van de Sande, vrijwilliger van Brabants Landschap vertelt over Kasteren. Op de foto het Duijfhuis en Duiventoren. Foto 1990 door August van Vught.

Donderdag 17 oktober 2024 om 20.00 uur

in zaal Rembrandt, Rechterstraat 56 Boxtel

Airbornes in Sparrenrijk—september 1944

Een lezing door

Peter van der Linden, Hans Dekker en Jan van Leeuwen

Oisterwijker Peter van der Linden en Boxtelaars Hans Dekker en Jan van Leeuwen geven deze avond een lezing over de geallieerde airborne-militairen die gedurende Operatie Market Garden schuilgingen in de bossen van Sparrenrijk. Peter van der Linden is de schrijver van het boek *Kampina Airborne* (Boekscout 2020) en Hans Dekker en Jan van Leeuwen zijn de zonen van de verzetsmannen Roel Dekker uit Boxtel en Cees van Leeuwen uit Esch.

Met de titel **'AIRBORNES IN SPARRENRIJK - SEPTEMBER 1944'** vertellen ze deze avond aan de hand van tal van kaarten en ondersteund door vele foto's het voorheen onderbelicht verhaal van wat zich gedurende de donkere oorlogsweken van september en oktober 1944 afspeelde in Sparrenrijk. Met als initiatiefnemer Hans van Liempt uit Liempde en coördinator de Boxtelaar Jeroen Peijnenburg maken deze vijf heren op dit moment in opdracht van Heemkunde Boxtel een spannende Podcast over het verhaal van deze airbornes in Sparrenrijk.

De lezing brengt u terug naar 17 september van 1944. Deze dag markeerde de start van de geallieerde Operatie Market Garden. Een poging van de geallieerden om vanuit België via Brabant en Gelderland met de inzet van grondtroepen en luchtlandingseenheden (airbornes) het industriële hart van Duitsland te bereiken en te veroveren. Dankzij deze operatie landden er in de velden rondom Esch onbedoeld en op de verkeerde plek tal van geallieerde motorloze zweefvliegtuigen. De zwaarbewapende airborne-militairen uit deze toestellen verstopten zich in de bossen rondom Esch en de hier wonende 26-jarige rechtenstudent Cees van Leeuwen vond er vijf van hen verstopt, vlak achter zijn huis in het bosgebied van Sparrenrijk. Cees en zijn familie boden de militairen hun hulp aan en dat besluit markeerde het begin van een ongelofelijk spannende periode. Wekenlang waakten ze over de veiligheid van de vijf militairen, totdat een Duitse generaal met zijn soldaten het huis van Cees en zijn familie innam. Dat veranderde alles en zorgde dat het er voor de militairen in Sparrenrijk en voor Cees en zijn familie met de dag gevaarlijker werd. Na weken van spanning belandden de militairen uiteindelijk met behulp van het verzet uit Esch en Boxtel in de Kampina en werden ze niet lang daarna vijf van de eerste bevrijders van Boxtel.

Foto: Christ van Eekelen

Verlag jaarvergadering 14 maart 2024

Zaal Grand Café Rembrandt te Boxtel. Verslag door Gerard Buiks. Foto's: Rini van Oirschot

Aanwezig: ca. 43 leden.

Afwezig gemeld: bestuurslid Joke Vis.

1. Opening en uitreiking Heempluim

Heemkundepluim 2024 voor Nettie van de Langenberg-Scheepers

Voorzitter Henk van Beers heet de leden welkom en geeft een overzicht van de winnaars van de Heempluim tot op heden. Hij is blij dat hij vandaag aan ons lid Nettie van de Langenberg-Scheepers uit Esch de Heempluim zal uitreiken. De uitreiking is gebaseerd op een unanieme voordracht en unanieme instemming bestuur. Vervolgens draagt hij het juryrapport voor. Het kortgeleden overleden jurylid Frans van Loon uit de Vicaris van Alphenlaan heeft door ziekte maar een deel van de bijeenkomsten van de jury kunnen bijwonen. De voorzitter reikt de Heempluim aan Nettie uit met de bijbehorende oorkonde en bloemen. Nettie spreekt haar hartelijke dank uit en zegt er hartstikke blij mee te zijn; ze zal de Pluim een mooie plaats in de kamer geven en zij hoopt gewoon met haar activiteiten voor de heemkunde door te gaan,

In de pauze verkoop van 2e hands boeken

zolang het haar gegeven is. In de navolgende pauze feliciteren velen Nettie en haar familie. Na de pauze vertrekken zij.

2. Agenda

De voorzitter geeft aan dat het bestuur vanavond rekening en verantwoording zal afleggen aan de leden van de vereniging Heemkunde Boxtel.

3. Notulen van jaarvergadering 16 maart 2023

De vergadering heeft geen vragen of opmerkingen, waarmee het verslag met dank aan de opsteller Gerard Buiks is vastgesteld.

Met dank aan notulist Gerard Buiks

4. Financieel verslag over 2023

Er zijn geen vragen of opmerkingen vanuit de leden. De Kascommissie, bestaande uit Elly van Helmond-Hendriks en Jos Mandos, geeft bij monde van Elly haar complimenten aan de penningmeester Nellie van den Brandt-Boselie; er is sprake van een financieel gezonde vereniging; de commissie adviseert om aan de penningmeester en het bestuur décharge te verlenen voor het financiële beleid. De vergadering stemt daar mee in. In 2025 vormen Jos Mandos en Ben Kuilman de kascommissie. Ook daarmee is de vergadering het eens.

5. Begroting voor 2024 en verhoging contributie

De contributie staat sinds 2002 op € 20 per jaar. De kosten van de exploitatie van de vereniging lopen intussen door de inflatie verder op. Om een jaarlijks tekort op de exploitatie verder zoveel mo-

gelijk te voorkomen en gelet op de begroting 2024 stelt het bestuur voor om de contributie vanaf 2025 op € 25 per jaar vast te stellen. Dit voorstel wordt bij acclamatie door de vergadering aangevaard.

6. Bestuursaangelegenheden

- In 2023 hebben 8 leden het lidmaatschap opgezegd, zes leden zijn overleden en 30 nieuwe leden kwamen er bij leidend tot 240 leden eind 2023 (nu 244). De voorzitter herdenkt namens de vergadering de overledenen.

- Fons van Heesch en Henk van Beers zijn aftredend. Fons stelt zich niet meer herkiesbaar en Henk stelt zich wel herkiesbaar, maar verbindt daaraan de uitdrukkelijke verwachting dat er in de komende vier jaar zich een nieuwe kandidaat zal melden. Secretaris Christ van Eekelen constateert dat de vergadering bij acclamatie instemt met de herverkiezing van Henk van Beers als bestuurslid. De voorzitter memoreert dat Fons sinds 30-01-2001 samen met Hans de Visser lid werd van het bestuur. Hij was een humoristisch bestuurder en vasthoudend indien nodig. Hij spreekt zijn dankbaarheid uit en overhandigt hem onder applaus een cadeautje.

Voorzitter Henk van Beers spreekt zijn dank uit aan aftredend bestuurslid Fons van Heesch

- De voorzitter wijst op de mogelijkheid om iemand met een cadeautje een jaar lid te maken van Heemkunde Boxtel; te halen bij de secretaris of in de heemkamer. - Heemkunde Boxtel heeft op basis van een besluit van het gemeentebestuur al enkele jaren vertrouwenspersoon Els van Esch, die huist bij Contour de Twern; zij biedt op verzoek de helpende hand aan ook onze vrijwilligers. Zie de website van die organisatie. We zullen ook in de Boxtel Kroniek er aandacht aan geven.

7. Overzicht ledenactiviteiten en vooruitblik 2024

Christ van Eekelen loopt een groot aantal activiteiten door; een jaarverslag over 2023. Zie ook het overzicht in de Boxtel Kroniek. - We streven naar nog een kleine excursie naar boerderijen en Wilbert Steenbakkers stemt daar mee in. Frank de Bont is intussen gestopt als voorzitter/lid van de reiscommissie. Frank spreekt een herinnering uit en bedankt voor zo veel belevenissen op de excursies. De participatie in Heemkunde Boxtel is heel positief geweest. Hij bedankt ons, ook namens Franca! We zoeken nieuwe leden voor de reiscommissie. De voorzitter bedankt met een cadeautje Frank (en Franca) voor zijn jarenlange inzet.

Frank de Bont wordt door voorzitter Henk van Beers bedankt voor zijn inzet in de reiscommissie

- Gluren bij de burens zetten we 18-05-2024 voort in Oirschot. - We vragen nieuwe leden voor het bemensen van de Heemkamer. - De samenwerking met Brabants Centrum leidde tot veel extra foto's op onze beeldbank, waarvan Brabants Centrum zelf ook weer gebruik maakt. - De samenwerking met de andere heemkundekringen binnen de gemeente Boxtel was nu nog vooral gericht op een inbreng op de gemeentelijke Omgevingsvisie. - Er is periodiek overleg met MUBO en in het kader van het 10-jarig bestaan loopt de expositie in de bibliotheek tot 01-07-2024 over 100 verdwenen gebouwen. - Op 11-04-2024 is er een nieuwe ledenbijeenkomst; wat betekenen we voor elkaar? - Op 22-06-2024 is in de Bon Salon een bijeenkomst ter herinnering aan de Buxtelse Bandjes. Het boek van Nel van Doorn kan nu gereserveerd worden bij de Secretaris.

8. Rondvraag

- Harrie van den Berg maakt in antwoord op een vraag duidelijk dat de inbreng van hem in de Werkgroep uitvoering bestemmingsplan Buitengebied Boxtel via terugkoppeling namens de vereniging Heemkunde Boxtel is.

Karel Everard Leocardus Wösten (1867-1957)

Huisarts in Boxtel van 1896-1928

Door Marcel van Roosmalen

Karel Wösten wordt in 1867 geboren in Almelo, nadat zijn ouders, afkomstig uit het Duitse Hopten, zich daar vestigen. Zijn vader, manufacturer van beroep, naturaliseert in 1850 tot Nederlander. Zijn zoon Karel vestigt zich in 1896 naast dokter Piet Hoek als tweede huisarts in Boxtel. Hij trouwt met Catharina Jacoba de Groot en het echtpaar krijgt 10 kinderen waarvan er twee jong overlijden. Een van zijn kleinkinderen Jan-Karel Wösten runt later met Huub van Susante een notarispraktijk in Boxtel. Een kleindochter herinnert zich dat haar opa voor zijn patiënten graag toepasselijke gedichten declameert, zoals voor een jonge leerlinge uit Friesland die in het klooster van de Ursulinen verblijft. Helaas zijn deze gedichten niet meer te achterhalen. Daarnaast is hij een actief jager en lid van het bestuur van de Jagersvereniging.

Dokter Wösten bouwt in 1900 een herenhuis in eclectische stijl aan de Stationsstraat. In 1928 verlaat hij onverwachts Boxtel, naar verluidt omdat hij het rustiger aan wil doen. Hij vertrekt naar Noordwijkerhout waar hij nog tot 1933 huisarts is, daarna neemt zijn zoon Bernard deze praktijk over.

Huisarts van Koloniehuis Sint Antonius

Na Egmond aan Zee opent de *R.K. Bond voor grote gezinnen* in 1926 in Boxtel hun tweede Koloniehuis onder de naam *Sint Antonius*. Het is een vakantie- en rusthuis voor 'zwakke' kinderen uit grote steden. De heer Langen heeft het pand in 1870 gebouwd onder de naam *Huize Lindelust*. Aan dit soort instellingen is altijd een huisarts verbonden, waarvoor dr. Wösten wordt benoemd. Tijdens de opening is hij een van de sprekers, waarbij *hij hoopt door innige samenwerking met de verpleegsters veel te kunnen doen tot gezondmaking van het kind*.

In 1966 komt een einde aan het Koloniehuis. Het complex krijgt opnieuw de naam *Lindelust* en is tot 2011 in gebruik als verpleeghuis. Van 2012 tot 2017 fungeert het gebouw als tijdelijke opvang voor ouderen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Daarna is het verpleeghuis deels afgebroken als onderdeel van het nieuwe woonwijkje *Langen Linde*.

Spoeddiensten en andere zaken

Krantenberichten geven een inzicht op de spoedza-

Foto waarschijnlijk uit 1909. Het gezin Wösten-de Groot poseert in de auto, een Piccolo. Dr. Wösten was de eerste Boxtelse dokter met auto! Dr. P. Hoek ging op route met de koets. De doos op de treeplank is een 'kippenkistje'. Kippen liepen in die tijd nog los rond. Vaak werd er een kip dood gereden. Het was gebruikelijk dat de autorijder de kip dan kocht van de eigenaar. De foto is gemaakt achter het huis in de Stationsstraat. Links voor de auto staat dr. Wösten, daarnaast zijn vrouw en de kinderen Mies, Bernard, Amalia, Cor, Benny en Sjef. Dokter Wösten kocht de auto in 1908. Daarvoor bezocht hij zijn patiënten lopend en per fiets.

ken waarmee een dokter vroeger te maken krijgt. Zo zijn er aanvankelijk nog geen ambulances en al helemaal geen mobiele telefoons. Veel tijd gaat verloren voordat de hulpverlening op gang komt. Tegenwoordig komen er vaak twee ambulances en een traumahelikopter, maar daarmee is de gezondheidszorg wel een stuk duurder geworden! De dokters uit Boxtel hebben in die tijd ook de zorg voor de inwoners van de omliggende dorpen Esch, Gemonde en Liempde.

Enkele voorbeelden uit de kranten van die tijd:

*17 januari 1907. Zwarte mishandeling in Gemonde. Door messteken is een klompenmaker ernstig verwond. Dr. Wösten verleent eerste hulp en verklaart dat het slachtoffer dodelijk verwond zou zijn als het mes scherper was geweest!

*18 oktober 1911. Steekpartij in café de Zwaan in Esch. Dr. Wösten verbindt de wond waarna het slachtoffer per rijtuig naar zijn woonplaats Sint-Michielsgestel wordt vervoerd. Hier wordt de dader in een café gearresteerd.

*10 september 1927. Een 17-jarige jongen loopt een schedelbreuk op doordat er een dakpan op zijn hoofd valt. Dr. Wösten wordt onmiddellijk getelefoneerd! Hij acht vervoer van het slachtoffer niet gewenst. *Hij wordt thans verpleegd bij de heer Li-*

*11 september 1928. Ernstig ongeluk op de Rijksweg tussen Liempde en Best bij café 'Het Zwarte Bakje'. Een motorrijder en fietser botsten op elkaar. De motorrijder is levensgevaarlijk gewond en wordt per brancard en auto naar een ziekenhuis in Eindhoven vervoerd. Dr. Wösten en Dr. Bungering uit Best verlenen eerste hulp. De fietser is licht gewond en hoort bij het Regiment Wielrijders te 's Hertogenbosch.

*27 februari 1923. Een motorrijder met duo passagier rijdt op de Rijksweg bij Liempde tegen een boom. De 16-jarige duo-passagier is bewusteloos en zwaar gewond. Hij wordt naar een nabije boerderij gebracht, waar dr. Wösten en de pastoor van Liempde spoedig ter plaatse zijn. *De heer Van B. van huize Veldere tufte spoedig naar 's Hertogenbosch om een ziekenauto te halen waarmee patiënt naar Eindhoven werd vervoerd. Gistermorgen was de toestand bevredigend.*

Vertrek uit Boxtel

Dr. Wösten vertrekt onverwachts uit Boxtel. Een artikel in de krant *Het Huisgezin* van 18-9-1928 laat zien dat hij een geliefde dokter was.

"Als een lopend vuurtje ging deezer dagen het bericht door onze gemeente: Dokter Wösten gaat Boxtel verlaten. Menigeen kon het niet gelooven. En toch, het gerucht is gebleken waarheid te bevatten. Dokter Wösten gaat zich inderdaad elders vestigen. Bijna 30 jaren was hij hier geneesheer en hij verwierf zich een groote populariteit en een goede naam als medicus. Hij had een goeden blik op ziekten en zijn diagnose week zelden af van de waarheid, meermalen werd dat door deskundigen erkend. Hij was een toegewijd dokter die met zijn patienten meeleeftde en hun vertouwen inboezemde. Bovendien bezat hij een andere hoog te waardeeren eigenschap: hij overschatte zichzelf niet. Wanneer hij overtuigd was dat zijn wetenschap de ware ziekte niet kon achterhalen, of dat zijn krachten tekort schoten, dan aarzelde hij geen oogenblik en gaf den raad zich tot een specialiteit te wenden. Sommigen onverstandigen mochten dat beschouwen als een erkenning van eigen onbekwaamheid als meer doorzicht hebben, waardeerden den eigenschap ten zeerste. God weet, hoeveel ongelukken hij daardoor voorkomen heeft en hoeveel ernstige zieken in 't leven behouden. 'Als ik het niet zeker meer weet' zei hij 'voel ik me in geweten verplicht, dat te zeggen en den raad te geven, naar een specialiteit te gaan'. Dat gezegde typeert den echten, waren geneesheer, die het belang van zijn patienten stelt boven dat van zichzelf. Dat geeft

blijk van een bescheidenheid, die lang niet elks bezit is. We zullen hem missen, dokter Wösten die steeds in een onveranderlijk 10 km-gangetje door onze straten fietste of gemakkelijk in zijn wagen geleund den boer op reed. Want ook buitenaf, in Boxtel's gehuchten, in Liempde en Gemonde had hij zijn patiënten. Maar als de wegen slecht waren of in den laten avond en den duisteren nacht, moest hij te voet of per fiets over modderpaatjes of over sneeuw bedekte velden en wegen. Waarlijk dokter zijn op een uitgestrekt dorp is geen sinecure. En de vermoeyenis is hem niet in de kleeren gaan zitten. Daarom zocht hij een lichtere praktijk. Hij vond ze in het heerlijke land der bloemvelden. Moge God hem nog vele jaren geven in beste gezondheid. Dokter Wösten neme de wetenschap mede dat zijn werken in Boxtel niet te vergeefs is geweest en dat menig oud-patiënt, en vooral menig arm patiënt, hem nog lang dankbaar zal blijven gedenken."

Het huis en de praktijk van dr. Wösten wordt overgenomen door dr. Jan van Rooij. Deze komt op 9 juli 1948 samen met zijn zootje op tragische wijze om het leven als zijn auto op een onbewaakte overweg in Boxtel gegrepen wordt door een trein. Het huis met praktijk wordt daarna overgenomen door dr. Alphons van Groeningen.

Dokter Karel Wösten en zijn echtgenote Catharina de Groot

Kasteren *status aparte* in een nieuw boek

Door Ger van den Oetelaar

Boxtel en Kasteren hebben altijd veel met elkaar te maken gehad, temeer omdat een stukje Kasteren binnen Boxtel ligt! Tegenwoordig wordt de noordzijde van de Savendonksestraat nog zeker tot Kasteren gerekend. Het langdurig eigendom van de Kasterense watermolen door de heren van Boxtel speelt een rol. De twee oudste hoeven waren begin 14e eeuw eigendom van *de priesters van Boxtel*. De bewoners van Kasteren maar ook Kasteren als apart gebied van Liempde hadden op veel manieren een relatie met Boxtel en de rest van de buitenwereld. Wellicht is die relatie de oorzaak van de bijzondere status van Kasteren. Niet voor niets koos Roger van Laere in 1982 de titel voor zijn boek: *Kasteren. Een gehucht apart*. De ligging aan de andere zijde van de Dommel heeft Kasteren ten opzichte van Liempde een aparte positie bezorgd, die vanuit de historie nog niet goed verklaarbaar is. Zo hadden de bewoners van Kasteren recht op het gebruik van de Grauwe gemeijnt, de Roderheijde van Sint-Oedenrode. Aan de andere kant is het tiendrecht van Kasteren en niet van Liempde tot het eind toe bij de heren van Boxtel gebleven en pas in 1877 afgekocht. Boxtel komt weer naar voren bij het verhandelen van de gebruiks- en eigendomsrechten van de Kasterense watermolen. Daaraan blijkt telkens het bos De Vorst, in Kleinder-Liempde bij Boxtel, gekoppeld te zijn. Waarschijnlijk is er zoiets als een lokale heer geweest in Kasteren, met een eigen goed. In 1340 wordt gesproken van een eigen goed van Hendricus

van Casteren, *de Castro*, dat door de hertog van Brabant is overgenomen en uitgegeven als gemeijnt. In hetzelfde jaar 1340 wordt in *Rode een hoen cijns betaald voor de hofstad van Oda van Casteren (Casterle)*. Wellicht heeft Henricus het onder spit moeten delven, zoals ook andere lokale heren dat deden voor de hertog van Brabant. De Leen- en Tolkamer vraagt zich in 1774 af of er *tusschen Boxtel en Liempde eene ruyling met betrekking tot de gehugten van Casteren en Kleynder Liempde plaets gehad zoude hebben*. In 1774 wordt als antwoord aangegeven dat het niet onwaarschijnlijk is dat Kasteren eerder tot Boxtel behoorde, vanwege de watermolen en de ligging aan de andere zijde van de Dommel, een ruiling met Kleinder Liempde wordt echter niet waarschijnlijk geacht. Heemkundevereniging Kèk Liemt heeft het initiatief genomen om een Kasterenboek uit te geven, waarin met name de vele onderzoeken die al tientallen jaren gedaan zijn verwerkt worden. Zo zijn er vanaf begin 14e eeuw tot heden maar liefst 86 woonlocaties bekend waarvan er nu veel zijn verdwenen. In 1363 waren er slechts 8 bekend. Het Kasterenboek komt uit in 2025. Harrie Raaimakers, Désiré van Laarhoven–Van Abeelen, Els Vissers, Wilbert Steenbakkers en Ger van den Oetelaar zijn de auteurs van het boek.

(Impressie) Hoeve Ten Maye. In 1320 Gerard, zoon van Ghiselbertus van Casteren, sterfman voor pachthoeve Hoeve Te Maye voor de priesters van Boxtel, die dan eigenaar zijn. Waarschijnlijk zijn deze priesters verbonden aan de Sint-Petrusparochie in Boxtel.

Nog een keioudede weg gevonden

Door Dik Bol

Op 6 dec 2023 kwamen op de Bosscheweg keien tevoorschijn uit 1742. In onze kroniek van maart is daar een artikel over verschenen. Op 25 juni kwamen dezelfde soort keien tevoorschijn aan de westzijde van Oosterhof. Deze keer was de keiweg smaller (355cm) en al her en der vergraven om leidingen neer te leggen. Hier liep tot 1970 de Maastrichtsestraat. De keien zijn blijkbaar kort na 1970 overdekt met zand en betonklinkers voor de fietsen parkeerplaats nabij Jumbo en cafetaria 't Lambertje.

De Maastrichtsestraat is pas rond 1900 van keien voorzien. De straat werd in de voorafgaande eeuwen Onrooischestraat genoemd. Maar in 1945 is de naam omgezet, op advies van de Heemkundekring.

Ook deze keer vond de gemeente het beter de ontdekte stenen weg te halen. Ze gaan wel plannen maken om een deel van de stenen terug te leggen. Een wegvakje van 355cm breed en 6 meter lang komt in het grasveldje naast tussen appartementencomplex Het Princenhof en het fietspad. En er zijn plannen om de bermranden van het gevonden weggedeelte te tonen met een strookje van

Foto uit 1968. Wijk Boxtel Oost in ontwikkeling. De onbewoonbaar verklaarde woningen worden gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw.

originele keien in de nieuwe bestrating.

De archeologiewerkgroep van Boxtel heeft de gevonden weg uitgebreid gefotografeerd en op gemeten. Daarbij is vooral aandacht besteed aan het verband waarin de keien lagen.

Foto door Carlo Spee van de gevonden weg met op de achtergrond het appartementencomplex. Rechts ervan ligt het grasveldje.

Villa Welsch / Villa Venrode

Door Christ van Eekelen

Begin dit jaar krijgt Heemkunde Boxtel een groot aantal glasnegatieven aangeboden. Zo'n 150 stuks, die totaal 16 kilo wegen. Jan van Gemert heeft die negatieven 'gered' van een stoffige en overigens lege zolder van 'Villa Venrode', die ook wel 'Villa Welsch' wordt genoemd omdat de villa een lange tijd eigendom is van de familie Welsch. Eerst wordt het als buitenverblijf gebruikt voor de in 's-Hertogenbosch wonende familie. Later krijgt de villa een permanente bewoning door de familie Welsch tot het huis in 1996 wordt verkocht aan Hein Swinkels uit Best.

Overdracht Heemkunde Boxtel

Jan van Gemert, die ooit in de boerderij naast de villa woonde, vindt dat de negatieven beter op zijn plaats zijn in het archief van Heemkunde Boxtel. Ik heb hem dan ook niet tegengesproken.

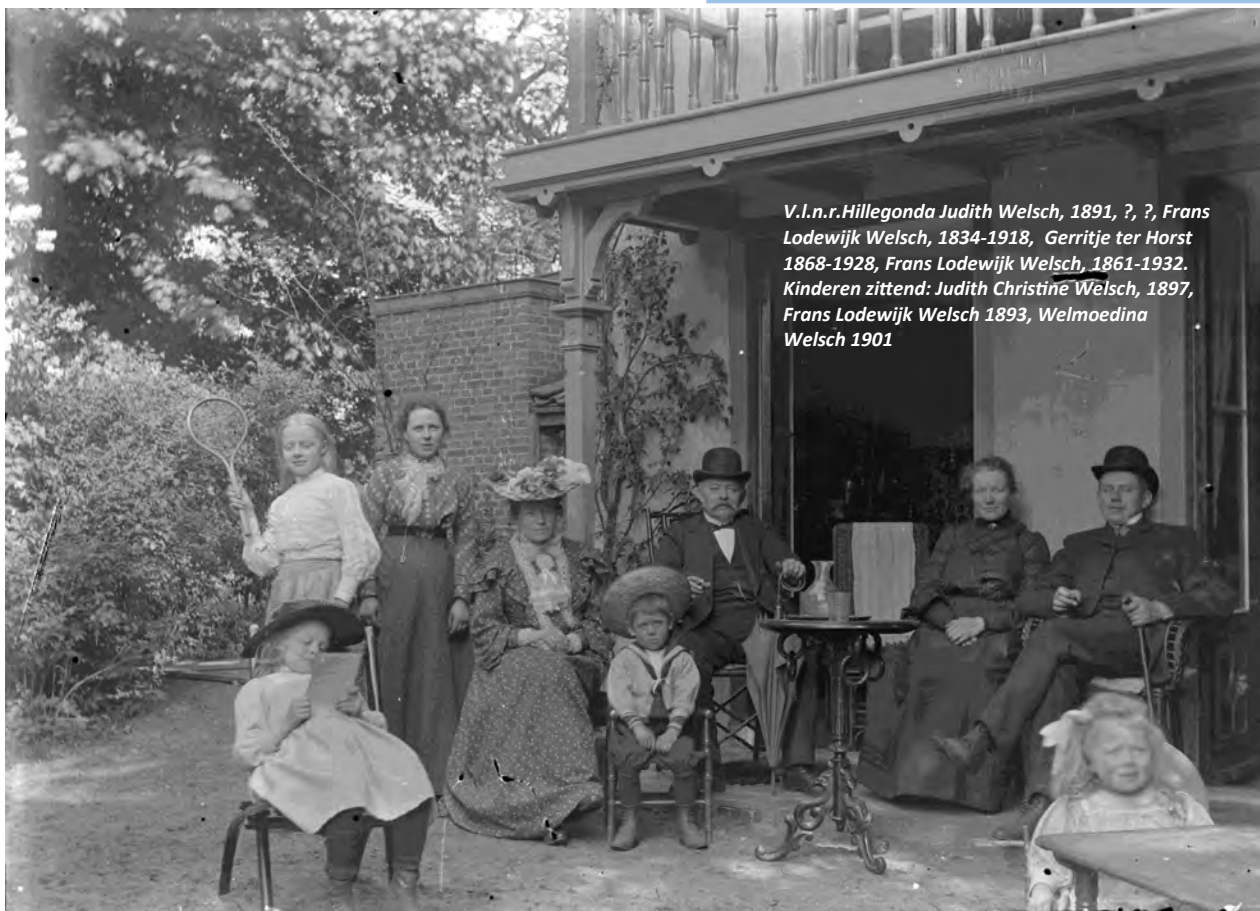
Alle glasnegatieven werden gedigitaliseerd. Naast de vele foto's van de familie Welsch in en bij hun villa in Boxtel, verbergt de collectie ook foto's die gemaakt zijn in 's-Hertogenbosch, Opwetten, Gemert en Hal.

De foto's zijn gemaakt tussen eind 19^e en begin 20^e eeuw en zijn goed bewaard gebleven. Het is onbekend wie de foto's gemaakt heeft.

EIGENAREN VILLA WELSCH / VILLA VENRODE

Als eerste eigenaar van de Villa Welsch op het landgoed Venrode staat te boek: J. Massart, zonder beroep, uit Den Bosch. Nummer twee was J. v. Lierop, koopman, uit Eindhoven. De derde was een Boxtelaar, namelijk A. Paddenburg, zonder beroep. Heel bijzonder is het eigendom en het bewoningsgebruik in de periode 1870-1880. Toen werd op dit idyllische stukje Boxtel domicilie gekozen door niemand minder dan de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, Johan Wilhelm van Lansberge. Hij leefde van 1830-1905. Van 1880 tot 1902 is weer iemand uit Den Bosch heer en meester op dit landgoed: Johan Prey, van beroep hoofdonderwijzer. Daarna brak 'de Welschperiode' aan. De niet bepaald onbemiddelde Bossche koopman F.L. Welsch sr. kocht een en ander op om het aanvankelijk met gezins- en familieleden te gebruiken als 'buitenhuis'. Zijn zoon Frans Welsch jr. uit Gent, eigenaar van een conservenfabriek te Nijmegen betrok de pas ingrijpend gerestaureerde en uitgebreide villa in 1923. Hij was de man die zich op sympathieke wijze, samen met zijn echtgenote, snel wist in te burgeren te Boxtel. Ofschoon protestant zijnde speelde hij in de naoorlogse jaren met bourgondische geestdrift bijvoorbeeld graag en vaak een rol bij de organisatie van toen nog gesloten carnavalsfestijnen. Samen bouwden de heer en mevrouw Welsch een uitgebreide vriendenkring op in de Boxtelse samenleving. Overigens blijkt uit een officiële notitie anno 1934, dat hij toen 'slechts' mede-eigenaar was. Het ouderlijke bezit bleek verdeeld te zijn onder vier personen: 1. Hendrik C. Ittsmann, notaris te Middelburg; 2. Frans L. Welsch jr., industrieel te Boxtel; 3. Willem v. Orde, koopman te Deventer; 4. Albert Th. Nolthenius De Man, industrieel te Eindhoven.

Bron: Brabants Centrum 15 augustus 1996

V.l.n.r. Hillegonda Judith Welsch, 1891, ?, ?, Frans Lodewijk Welsch, 1834-1918, Gerritje ter Horst 1868-1928, Frans Lodewijk Welsch, 1861-1932. Kinderen zittend: Judith Christine Welsch, 1897, Frans Lodewijk Welsch 1893, Welmoedina Welsch 1901

Watermolen in Opwetten

Halsche Barrier

Villa Welsch (of Venrode) aan de Bosscheweg Bontel

Markt op de Parade in 's-Hertogenbosch

Onbekende kunstschilder bij onbekende boerderij

De restauratie van het Boxtelse Smitsorgel gezien door de foto's van Piet Rood

Door Nel van Doorn

Thuis viel mijn oog op twee fraaie met foto's gedecoreerde mappen, met op de laatste bladzijde een foto met 'Graag gedaan, Piet Rood, 23 april 2006'. Ik was meteen geïnteresseerd, de restauratie van het Smitsorgel in de Sint-Petruskerk tot in detail vastgelegd op beeld door Piet Rood.

Persoonlijk kende ik hem niet, alleen van zijn foto's en de restauratie van de heiligenbeelden in de Sint Petruskerk, maar wat een fraai tijdsbeeld had ik dankzij hem nu voor me. De mappen zijn nu in bezit van de huidige organist en veilig opgeborgen.

Na een op schrift gestelde toestemming om foto's te maken, op voorwaarde dat hij de werkzaamheden niet zou hinderen, ging hij voortvarend aan de slag. De eerste foto's laten het voormalige woonhuis in Reek zien van de orgelbouwer Franciscus Cornelis Smits (1800-1876) met daarnaast zijn atelier.

Het Smitsorgel in de Sint-Petrusbasiliek

Het Boxtelse Smitsorgel werd in 1842 gebouwd en is later tot Rijksmonument verheven. Van het orgel

Een deel van de orgelpijpen en -pijpjes

is in conservatoriumkringen bekend dat het één van de zwaarst bespeelbare orgels is, met andere woorden, als je hier op kunt spelen dan kun je op alle andere orgels spelen. Maar na zo'n 160 jaar was het orgel wel aan een stevige onderhoudsbeurt toe, want de door organist Jan Verhoeven aangebrachte elastiekjes en paperclips als eerste hulp voldeden niet langer.

Het orgel had inmiddels al zoveel mankementen aan pijpwerken en windlades dat het niet meer te stemmen was. Het was al langere tijd in slechte staat, maar de nog slechtere staat van de kerktoeren, de kerkhofmuur en het koetshuis maakte dat de restauratie van het orgel moest wachten.

Een aantal krantenartikelen in het Brabants Centrum en Brabants Dagblad die in de map van Piet Rood zaten, maakte melding van de kostenbegroting voor de restauratie van het orgel. Er werd voor dat doel een stichting opgericht, de 'Stichting tot Restauratie en Behoud van het Smitsorgel' met als voorzitter Laurens Felix.

We spreken over april 2003 wanneer de provincie al een subsidie van 70% van de totale geschatte kosten heeft toegekend en de gemeente 2 ton wil voorschieten omdat uitstel van de restauratie niet langer verantwoord is. De opgerichte stichting telt dan inmiddels 70.000 euro op de rekening. Het totale geschatte bedrag wat nodig was is dan ongeveer 450.000 euro. Dankzij de gemeente zag het er hoopvol uit, maar door de tijdslimiet van een geldverstrekker die maar liefst 66.000 euro be-

schikbaar stelde mits er voor een bepaalde tijd aan de restauratie begonnen was, moest er vaart achter gezet worden. In november 2003 deed de stichting een beroep op het bedrijfsleven en de burgers om de resterende 125.000 euro bijeen te krijgen. Op initiatief van Jan van Wetten, dirigent van het Petruskoor, werden er twee benefietconcerten in de Sint Petruskerk georganiseerd. Kamerkoor Sirene onder leiding van Kees Doevendans en het Oirschots Gemengd Koor onder leiding van Maarten Koelink gaven een benefietconcert, met toen op het Verschuierenorgel Frans Boleij. De opbrengst kwam ten goede aan de stichting.

De Commissie van Aanbeveling bestond uit de voormalige burgemeesters Jan van Homelen en Ton Rombouts, Wisse Dekker (Philips Electronics) en oud minister Gerrit Braks.

Burgemeester Van Homelen, zelf liefhebber van orgelmuziek, zag destijds de ernst van de zaak direct in en wilde dat de restauratie zo gauw mogelijk van start ging. Hij kwam toen met het bijzondere idee om de 1842 orgelpijpen te laten 'adoperen' voor een bedrag van €40,00 per pijp. Dan schoot het bedrag lekker op. Ook de vaste organist Jan Verhoeven nam voor het goede doel een CD op die verkocht werd bij de toenmalige boekhandel Elkerlyck en ook op de pastorie en het Centrum der Kunsten verkrijgbaar was.

Het Kerkbestuur, bestaande uit pastoor Niessen, Henk IJsseldijk, Frans van Loon, Jelle Cijffers en Wim Aarns, gaf in mei 2003 groen licht en aan de firma Verschuieren uit Heythuysen de opdracht tot restauratie. De oplevering door de firma Verschueren vond plaats op 1 februari 2006, het werk zat erop. De feestelijke ingebruikname op zondag 23 april was een prachtig muzikaal gebeuren. In aanwezigheid van bisschop Antoon Hurkmans, burgemeester Jan van Homelen, wethouder Anton van Aert, afgevaardigden van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Provincie kon de Boxtelse gemeenschap, opgeluisterd door het Gilde, weer naar het jubelende orgel luisteren. De fotoreportage van de restauratie door Piet Rood stond als expositie tentoongesteld achter in de kerk en trok veel belangstellenden.

Het inspelingsconcert werd 's middags uitgevoerd door Jan Verhoeven, met later die week op vrijdag een inloopconcert door Bert Augustus en Wim Franssen, gevolgd door Ton van de Braak die het zaterdagconcert voor zijn rekening nam. Kees van Houten mocht de feestelijkheden afsluiten met een concert op zondag. Dat was meteen weer het eerste concert van de jaarlijkse serie kerkconcerten van de Stichting Kerkconcerten Boxtel.

Organist Jan Verhoeven (1936-2012)

Graag gedaan

Alles vastgelegd door Piet Rood.

Henri Bogaerts, een fenomeen

door Henk van Beers

Henricus Adrianus Bogaerts wordt op 18 november 1841 in 's-Hertogenbosch geboren als zoon van Henricus Bogaerts, paardenpostmeester en Maria Minoretti. Hij trouwt in 1865 met de 19-jarige Catherina Lutkie, dochter van C. Lutkie, firmant van de bekende Bossche drukkerij Lutkie & Cranenburg. Zij krijgen elf kinderen. Henri Bogaerts sterft op 22 december 1902 in Boxtel.

Na een jeugd waarover nauwelijks iets bekend is, neemt Henri de gerenommeerde boekhandel en drukkerij én diens titel 'drukker en boekhandelaar van paus Pius IX' over van de toenmalig directeur. Hij pakt de zaak voortvarend aan en binnen de kortste keren brengt hij het bedrijf tot grote bloei. Het moet gezegd, hij heeft de tijd behoorlijk mee, want het liberalisme is op de terugtocht en de katholieken timmeren steeds prominenter aan de weg. In april 1867 ontstaat door toedoen van Jan van Son, die als minister een prima werkrelatie heeft met koning Willem II en Mgr. Zwijsen, de 'Katholieke Kring'; een vereniging die ijvert voor de versterking van de katholieke zaak. Aardig om te weten is, dat minister Van Son bekend staat als diepgelovig en dat hij iedere dag buiten de avondmis ongeveer twee uur biddend doorbrengt in de kerk. Zijn mening is, dat een strijdbare katholieke pers onontbeerlijk is voor de emancipatie van het katholieke volksdeel. Hij nodigt Bogaerts uit het voortouw hierin te nemen en deze laat er geen gras over groeien. Samen met de Utrechtse auteur H.A. Banning start hij het weekblad 'De Katholieke Illustratie', lectuur voor het katholieke Nederlandse volk. Het blad scoort vanaf de start een hoog peil door zijn rijk geïllustreerde uitvoering en zijn uitstekende artikelen. Ook commercieel wordt het een groot succes met

een landelijke oplage van maar liefst 40.000 abonnees. Vooral Bogaerts komt de eer toe dat hij met 'De Katholieke Illustratie' een aantrekkelijke en ijzersterke formule in handen heeft waardoor het blad een belangrijke rol speelt als venster op de wereld en een medium voor het verspreiden van de katholieke waarden en normen. Voor velen, ook onder ons, wordt de 'Katholieke illustratie' een bron van nieuws, informatie en amusement. Echter, niets is zo stabiel als de verandering, in 1988 gaat het blad ter ziele.

Cover van de katholieke Illustratie van 17 november 1926 met de afdruk van een schilderij van de Buxtelse kunstschilder Pierre Janssen, voorstellende 'Drika Tin'.

TER BLIJVENDE HERINNERING aan 12¹/₂, 25- of 50-Jarige Feesten, bij verjaardagen, of ter herinnering aan overledenen, is niets waardigers denkbaar dan in natuurgetrouwe, olieverfkleuren geschilderde

PORTRETTE (PEINTURE BOGAERTS).

Prijzen vanaf f 8.25 met breeden vergulden lijst. Uitvoerige geïllustr. Prijscourant gratis op aanvraag. H. BOGAERTS & Co. - BOXTEL.

Al in 1869 richt Bogaerts met financiële steun van zijn zwager Eduard Lutkie *'Het Huisgezin'* op. *'Ons blad zal bestemd zijn om in den boezem van het huisgezin de slechte pers te bestrijden, die zowel op godsdienstig als zedelijk- en politiek gebied niets ontziet om de harten te vervormen naar de moderne begrippen van geloofs- en zedeleer,'* aldus motiveert Bogaerts zijn initiatief. Zijn doel is alle katholieke gezinnen te bereiken. Met *'Het Huisgezin'* legt hij de basis voor een krant die uiteindelijk via de *'Provinciaal Noordbrabantsche Courant'*, welke naam in 1959 verdwijnt, plaats maakt voor het huidige Brabants Dagblad.

Uit alles blijkt, dat Bogaerts allesbehalve een stilzitter is. Zo vestigt hij zich in Amsterdam, Maas-tricht en Brussel, waar hij o.a. samen met Sijthoff uit Leiden enkele geïllustreerde uitgaven het licht laat zien. Ook geeft hij gerenommeerde werken uit met illustraties van de Franse graveur en illustrator Gustave Doré, dit laatste tot groot genoegen van o.a. Vincent van Gogh. Dit alles kost veel geld en tijd en bovendien wil hij zich meer gaan toeleggen op zijn spraakmakende uitvinding, de *'Peinture Bogaerts'*. Dit is een reproductietechniek waarmee hij en zijn nakomelingen decennialang duizenden reproducties vervaardigen van schilderijen en fotoportretten, die niet of nauwelijks van het origineel te onderscheiden zijn. De afbeelding wordt eerst met behulp van fotografie in kleurendruk gekopieerd en daarna op schilderslinnen of paneel aangebracht dat voorzien is van een reliëf-laag, waarna de druk met olieverf wordt overgeschilderd. De schildering gecombineerd met het reliëf en de gelijkenis met de oorspronkelijke afbeelding suggereert dat je te maken hebt met een origineel schilderij. Dit heeft als bijkomstig voordeel, dat kunst vanaf nu beter en goedkoper bereikbaar wordt voor brede lagen in de samenleving.

Bogaerts' succesvolle houtgraveursinrichting in 's-Hertogenbosch wordt te klein en daarom bouwt hij in 1879 een nieuwe fabriek in Vught. Kosten noch moeite worden daarbij gespaard. Met dit alles wreekt zich de *'vreeselijke warboel'* in zijn bedrijf en neemt Bogaerts duidelijk te veel hooi op zijn vork. Wanneer hij in de zomer van 1883 in grote financiële problemen raakt moet hij zich terugtrekken en wordt hij gedwongen tot verkoop van

zijn Vughtse drukkerij. Deze maatregelen mogen helaas niet baten, want in het voorjaar van 1884 wordt hij failliet verklaard. Daarmee lijkt het doek gevallen voor de 41-jarige gedreven uitgever. Hij vertrekt met vrouw en kinderen naar Brussel, waar hij met zijn werk in 1888 een 'Eere-Diploma en Gouden Medaille' behaalt. In datzelfde jaar reist hij met zijn oudste zoon Hubert naar Engeland om daar zijn gepatenteerde reproductieprocedures *'Peinture Bogaerts'* te lanceren. Het loopt uit op een uiterst bittere ervaring, hij wordt beschuldigd van malversaties en belandt in detentie. Eind augustus 1891 keert hij naar Boxtel om zich daar bij zijn gezin te voegen en kort daarna is er in Boxtel sprake van een *'Peinture Bogaerts'*, onder leiding van Bogaerts' zoons Emile, Henri en Louis. Dit bedrijf, wat ook Boxtel op de kaart zet, zal nog ruim veertig jaar bestaan terwijl Henri achter de schermen zijn zoons met raad en daad blijft bijstaan. Na een kort ziekbed sterft hij op 22 december 1902, slechts 61 jaar oud.

Henri Bogaerts behoort tot Nederlands grote negentiende-eeuwse pioniers op het gebied van het uitgeven en drukken. Daarnaast draagt hij stevig bij aan de emancipatie van zijn tijdgenoten en stelt hij velen in staat te genieten van schilder- en druk-kunst. Dank en bewondering voor hem is dan ook op zijn plaats.

Jhr. Mr. Th. G. M. Smits van Oyen, lid van de Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant. Geschilderd door de Kunstinrichting Peinture Bogaerts

De monnik en het begijntje

Door Henk Renders

Struinend op beeldbankboxtel.nl om foto's te zoeken die bruikbaar zijn voor het boek dat ik wil gaan schrijven over de Heilig Hartkerk, kom ik soms foto's tegen waarbij ik meteen een vraagteken plaats. Zo ook bij foto nummer hkb38938 waarop twee grafmonumenten op de begraafplaats te zien zijn. Het ene monument beeldt een monnik met paternoster uit en het andere een begijntje met bidsnoer. Ik beheer en onderhoud deze begraafplaats nu zo'n 13 jaar en ken die monumenten natuurlijk wel, het zijn zelfs rijksmonumenten. Maar de foto geeft niet de juiste plaats aan van de monumenten. Ze lijken vlakbij en haaks op elkaar te staan, maar in werkelijkheid loopt er een pad tussendoor en staan ze precies tegenover elkaar. Ze staan afgebeeld in het boek van het gouden jubileum van de Heilig Hartkerk uit 1951 en worden daar *pleuranten* of *beweners* genoemd.

Ik neem contact op met de beheerder van de beeldbank Christ van Eekelen. Het enige wat in hem opkomt is dat fotograaf Jos W. de Koning de in 1951 genomen foto's '*geshopt*' zou kunnen hebben. Dat is voor mij onvoldoende en daarom verdiep ik mij in de personen die er begraven zijn.

Naar verluidt zijn het twee broers. Op de grafstenen staan hun namen: Marinus Verhoeven geb. 1870 en Franciscus Verhoeven geb. 1890. Twintig jaar verschil is wel veel voor twee broers. In het bevolkingsregister achterhaal ik dat het echt wel broers zijn en geboren op de Roond, nu Kempse-

weg 7. Er blijken nog drie van de zes kinderen van Frans Verhoeven in leven (88, 89 en 94 jaar) en met twee daarvan (Joke uit Wassenaar en Marius uit Eindhoven) krijg ik contact. Ik verneem dat de echtgenote van 'ome' Marinus al in 1918 overlijdt. Marinus blijft kinderloos en vermogend achter. Hij slijt zijn oude dag op Duinendaal in 'luxe' en wordt 98 jaar.

Adriaan, de vader van Frans Verhoeven, is in 1903 de eerste bestuursvoorzitter van Zuivelfabriek 'De Hoop' op de Kapelweg. Diens kinderen worden veelal boer, maar het jongste kind Frans mag studeren en wordt in 1911, net 21 jaar, directeur van deze zuivelfabriek. Dit blijft hij tot 1949. Zijn echtgenote overlijdt in november 1946. Frans koopt voor zijn overleden echtgenote de grafsteen met de monnik bij beeldhouwer Jo Uiterwaal in Utrecht. Zijn broer Marinus koopt, vermoedelijk gelijktijdig, een nieuwe grafsteen met het begijntje voor zijn in 1918 overleden echtgenote. Mogelijk kregen de stoffelijke resten van de echtgenote van Marinus een nieuwe rustplaats, maar de grafstenen zelf veranderden niet van plaats. De administratie van de begraafplaats geeft ook geen duidelijkheid, dus vrijwel zeker is er van twee foto's van de grafstenen één nieuwe gemaakt, waarop ze haaks op elkaar staan afgebeeld. Fotograaf Jos W. de Koning, die onlangs op bijna 100-jarige leeftijd overleed, deed dit vrijwel onzichtbaar.

Frans Verhoeven had evenals zijn vader bestuursfuncties in de Heilig Hartkerk en waren beiden goed bevriend met deken Broekman. Zij dronken

's-zondags na de hoogmis een borreltje met andere notabelen bij sigarenmaker Van Susante. De deken had connecties in Den Haag en kende daar een ongehuwde verpleegkundige, die passend zou zijn als nieuwe echtgenote voor Frans. Zij kwam naar Boxtel en was wellicht geschikt voor Frans, maar kennelijk minder voor de kinderen. Deze gingen al jong naar kostschool of veelal zelfstandig ver buiten Boxtel wonen.

Pleuranten
Foto: Jos W. de Koning

Tongeren 50, het verhaal achter een foto

Door Jan van de Sande

Naast de voordeur van de boerderij gelegen op Tongeren 50 is een gevelsteen te zien met daarop de tekst: **De eerste steen gelegd den 16-4-1889 door Joh^s F v d Sande geb.16-2-1800 en Anna M v d Sande geb. 1-8-1810.**

De genoemde personen zijn de ongehuwde kinderen van Jordanus van de Sande en Maria Catharina Verouden, namelijk Johannes Franciscus, geb. 16-2-1800 en overl. 20-5-1889 en Joanna Maria geb. 1-8-1810 en overl. 11-02-1893 te Boxtel. Johannes overlijdt kort na het leggen van deze eerste steen.

Johannes en Anna zijn 2 van de in totaal 10 kinderen van Jordanus en Maria. Jordanus is in zijn tijd een zeer rijke boer in Boxtel. Hij bezit bij zijn overlijden in 1830 151 percelen ter grootte van 78 ha, 10 huizen en brouwerij de 'Kleine en Grote

Engel' in Lennisheuvel. Een van deze huizen met schuur en erf ligt op de locatie Tongeren 50, tussen de Mezenlaan en de Hoefkes, genaamd de 'Dorvensche weide'.

Weduwe Maria woont met 4 ongehuwde kinderen op Gareneind 45, dat is vooraan in de huidige Molenaarstraat. Na het overlijden van hun moeder Maria op 11-09-1862 wordt de erfenis met een totale waarde van 121.650,- gulden verdeeld onder de 9 nog levende kinderen. Johannes en Maria hebben een gezamenlijk aandeel, waaronder het huis Tongeren 50. Ze wonen hier zelf niet, maar bouwen er in 1889 een nieuwe boerderij. Tussen 1880 en 1906 wordt de boerderij achtereenvolgens gepacht door Johan Giersbergen, Lambert Baaijens, Hendrik Leermakers en Petrus Vorstenbosch.

Het huis blijft tot eind 20^e eeuw in bezit van de nazaten van Jordanus. Na het overlijden van Johannes en Anna gaat de boerderij over naar hun nicht Johanna Huijskens, 1824-1896, waarna haar kinderen de boerderij erven. De boerderij is na 1906 gepacht door Jan van der Meijden uit Sint-Michielsgestel, gehuwd met Cornelia Heesemans. Hier worden hun 10 kinderen geboren en zoon Christianus pacht de boerderij daarna van 1948 tot 1988. Sinds 2013 is zadelmakerij Van Meerwijk er gevestigd. De boerderij wordt in 2016 opgekocht door de gemeente Boxtel om mettertijd gesloopt te worden omdat deze in de weg staat voor de nieuwe Verbindingsweg Ladonk Kapelweg (VLK-weg).

De voorgevel van de boerderij van Christianus van der Meijden gelegen op Tongeren 5.

Sinds de herbenaming buitengebied van 30 november 1984: Tongeren 50, Rechts naast de deur is de gevelsteen te zien. Foto: 1959 door hr. Smulders.

Historie van de Boxtelse kermis

De kermis in Boxtel kent een rijke geschiedenis die teruggaat tot de middeleeuwen. De eerste vermelding van een kermis in het dorp dateert uit de 15e eeuw, toen het evenement voornamelijk een religieus karakter had. Destijds werden kermissen gehouden ter ere van patroonheiligen, waarbij de gemeenschap samenkwam voor gebed en feest. Gedurende de eeuwen veranderde de kermis in Boxtel van een religieus festival naar een seculiere viering. In de 19e eeuw kreeg de kermis zijn moderne vorm, met draaimolens, schiettenten en andere attracties die we vandaag de dag nog steeds herkennen. Dit was ook de tijd waarin de kermis een belangrijke sociale functie begon te vervullen, als een plek waar mensen van alle leeftijden en achtergronden samenkwamen.

In de 20e eeuw werd de Boxtelse kermis een van de hoogtepunten van het jaar, met reizende kermisexploitanten die elk jaar hun nieuwe attracties presenteerden. Het evenement groeide en ontwikkelde zich, maar bleef tegelijkertijd trouw aan zijn wortels als een plek van gemeenschap en vermaak.

Vandaag de dag is de kermis in Boxtel een geliefde traditie die generaties lang wordt doorgegeven. Ondanks de veranderingen in de samenleving en de technologie, blijft de kern van de kermis hetzelfde: plezier, samenzijn en het vieren van de gemeenschap. Elk jaar trekt de kermis vele bezoekers, die genieten van de attracties, de muziek, en de typische kermisfeer die Boxtel al eeuwenlang kenmerkt. (tekst middels Chat gpt)

Foto's Piet van Oers, Brabants Centrum

De Sint-Petruskerk als speelplaats

Door Marcel van Roosmalen

Het middenschip van de huidige Sint-Petrusbasiliek dateert uit de 15^e eeuw. In 1648 komt de kerk in handen van de protestanten, waarvan er te weinig in Boxtel wonen om de kerk te kunnen onderhouden. Geleidelijk aan raakt het gebouw in verval en rond 1684 stort het middenschip in. Daarmee wordt de kerk een aantrekkelijk speelterrein voor de jeugd. Pas in 1798 komt de kerk weer in katholieke handen en beginnen langzaam de herstelwerkzaamheden, waarna de katholieken in 1827 de kerk weer in gebruik nemen.

De Nederlandse Staatscourant dd.15-3-1822 maakt melding van een ongeval bij de kerk. *De 16 jarige Peter Mandos valt op 17 januari van het dak van de grote Sint-Petruskerk boven op een liggende zerk. Hij heeft vele verwondingen en wordt voor dood weggedragen. Hij heeft breuken, bloedingen en is door de geweldige schudding der hersenen 14 dagen zinneloos. Maar op 28 februari kan hij weer naar de kerk gaan. Dit alles dankzij de kunde en werkzame ijver van onze geachten chirurgijn en vroedmeester Herman van Haesendonck, officier van gezondheid van den eersten rang, die deze genezing gelukkig begint en volbragt....*

Chirurgijn Herman van Haesendonck krijgt veel lof toegezwaaid. Terloops wordt gemeld dat hij het jaar daarvoor een van de werklieden van de papierfabriek in Boxtel ook *volkomen* genezen heeft na een val van 32 voet hoog. De courant vindt het gepast te melden dat Peter Mandos na 14 dagen weer naar de kerk kan en dat Van Haesendonck geweldig werk heeft verricht. Wat hij de slachtoffers te bieden had, behalve rust en verzorging van de wonden, is interessant om te weten! Waarschijnlijk heeft vooral de tijd voor het herstel gezorgd.

Het bericht van de val wordt 2 weken na het ongeval ook vermeld in de Franstalige krant *Le Courier de Gand* van 31 januari 1822 (*De Gentse Koerier*). Uit de beschrijving van het ongeval in deze courant kun je concluderen dat het slachtoffer in ieder geval een schedelbasisfractuur heeft opgelopen: het bloed komt uit alle openingen van zijn hoofd en hij geeft geen teken van leven. De chirurgijn Van Haesendonck constateert diverse breuken, vreemd gedrag en kneuzingen. Het slachtoffer krijgt de juiste(!) behandelingen en alle klachten zijn 28 fe-

bruari verdwenen, aldus het verslag in genoemde krant.

Officier van gezondheid in de 19^e eeuw

De Rijkskweekschool voor militair geneeskundigen te Utrecht (1822-1865) leidt op tot Officier van Gezondheid. Eerder kon je deze studie volgen in Leuven en Leiden, waarschijnlijk heeft Van Haesendonck zijn studie gevolgd in Leuven. Na het voltooiën van de studie ben je Officier van Gezondheid der 3^e klasse (kapitein). Na aanvullende examens kun je Officier van Gezondheid der 2^e klasse (majoor) en 1^e klasse (luitenant-kolonel) worden. Officieren van Gezondheid mogen geen burgers behandelen, maar later wordt dit verbod ingetrokken. Na 1820 vervalt de rang van 3^e klasse. Na het stoppen van de Rijkskweekschool te Utrecht kun je tot 1880 de opleiding nog volgen in Amsterdam. De geneeskundige wetten van Thorbecke van 1865 zorgen ervoor dat er eenheid komt in de opleiding tot arts en maakt een aparte opleiding voor militairgeneeskundigen overbodig. Waarschijnlijk heeft Van Haesendonck het leger verlaten en is verder gegaan als *heelmeester*, voorheen *chirurgien* genoemd. Hij heeft als zodanig enige tijd in Boxtel doorgebracht. In 1826 wordt heelmeester H. van Haesendonck, samen met een aantal anderen, beloond met een gouden penning ter waarde van 50 gulden vanwege het vaccineren zonder beloning van een groot aantal personen (100 of meer) met het koepok-vaccin (Ned. Staatscourant 31-5-1828). Deze regel wordt ingesteld om inenten tegen de pokken te stimuleren. Ook toen waren er mensen die tegen vaccineren waren, zoals nu met de coronavaccinatie.

De Sint-Petruskerk met ingestort middenschip

Indien onbestelbaar:
De Houtbreker 23, 5283 ME Boxtel

Foto Voorpagina:

Huis Stationsstraat 30, gebouwd in 1900 door dokter Wösten. Later woonde hier dokter J. van Rooij en daarna dokter A. van Groeningen. Foto uit de collectie van Beatrix Wösten en geretoucheerd door Rini van Oirschot

Colofon

WEBSITE: www.heemkundeboxtel.nl
BEELDBANK: www.beelddbankboxtel.nl
BOEKENBANK: www.boekenbankboxtel.nl
BIDPRENTJES : www.bidprentjesboxtel.nl
FACEBOOK: www.facebook.com/heemkundeboxtel

VOORZITTER:

Henk van Beers

PENNINGMEESTER:

Nellie van den Brandt-Boselie
E-mail: penningmeester@heemkundeboxtel.nl
Rek.nr.: NL79 RABO 0128712880
t.n.v. Heemkundekring Boxtel

SECRETARIS EN LEDENADMINISTRATIE:

Christ van Eekelen
De Houtbreker 23
5283 ME Boxtel
Telefoon: 0411-675818
E-mail: secretaris@heemkundeboxtel.nl

REDACTIE:

Christ van Eekelen
Hanneke van der Eerden
Nellie van den Brandt-Boselie
Nel van Doorn- van de Langenberg
E-mail: redactie@heemkundeboxtel.nl

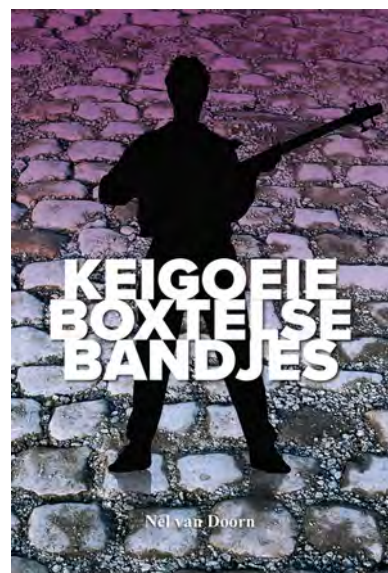
Keigoeie Boxtelse Bandjes

Foto: Rini van Oirschot

Impressie van de presentatie van het eerste exemplaar van het boek 'Keigoeie Boxtelse Bandjes' geschreven door Nel van Doorn. Het boek werd door voorzitter Henk van Beers van Heemkunde Boxtel overhandigd aan wethouder Fred van Nistelrooij.

Deze gelimiteerde uitgave vond gretig aftrek. Er zijn nog enkele exemplaren te koop. U kunt het boek bemachtigen voor de prijs van €14,95 enkel en alleen in de Heemkamer van Heemkunde Boxtel, die u vindt in de bibliotheek aan de Burgakker. De Heemkamer is elke vrijdagochtend geopend van 10:00 tot 13:00 uur.

Jaaroverzicht Heemkunde Boxtel 2024/2025

15 september	Open Monumentendag door Heemkunde en gemeente Boxtel
21 september	Grote excursie naar Ravenstein en paleis Het Loo in Apeldoorn
26 september	Bevrijding van Boxtel, lezing door Harrie van den Berg
17 oktober	Onderbelichte oorlogsverhalen over Kampina en Sparrenrijk
21 november	Archeologie in Boxtel, lezing door Johan Verspay
12 december	Ontstaan Boxtel en Liempde, lezing door Kees Quinten
16 januari 2025	Volkverhalen over heksen door Maria van Deutekom